

Ιερές αποκαλύψεις ή κατασκευάσματα;

Σε όλα τα μέρη του κόσμου, μας βεβαιώνουν ότι ο Θεός τούς **αποκαλύφθηκε**. Τί δίδαξε τους ανθρώπους; Τους απέδειξε, ίσως ότι υπάρχει; Τους είπε που κατοικεί; Τους είπε από ποιά ουσία αποτελείται; Τους εξήγησε τις προθέσεις και τα σχέδιά του; Τί αποκάλυψε για αυτά; Συμφωνεί με τ' αποτελέσματα που βλέπουμε;

Όχι! Τους πληροφόρησε μόνο ότι «είναι αυτός που είναι», ότι δηλαδή είναι ένας ανίκητος Θεός, ότι οι βουλές του είναι άφατες, ότι εξοργίζεται όταν κάποιος τολμήσει να τις πληροφορηθεί, ή να χρησιμοποιήσει τη λογική για να τις κρίνει, ή να κρίνει τα έργα του.

Η αποκαλυφθείσα συμπεριφορά του, συμφωνεί με τις θαυμάσιες ιδέες που έχουν δοθεί για τη σοφία του, την καλοσύνη του, τη δικαιοσύνη του, την παντοδυναμία του;

Καθόλου. Σε κάθε αποκάλυψη αυτή η συμπεριφορά δείχνει ένα μεροληπτικό, άστατο ον, καλό μόνο στους εκλεκτούς του, οι οποίοι είναι εχθροί όλων των άλλων. Αν καταδέχεται να εμφανιστεί σε κάποιους, φροντίζει να κρατάει τους υπόλοιπους σε βαθιά άγνοια των θείων προθέσεών του.

[...]

Πώς φανερώθηκε ο Θεός; Διέδωσε ο ίδιος τους νόμους του; Μίλησε στους ανθρώπους με το δικό του στόμα και τη δική του γλώσσα; Ακούω ότι ο Θεός δεν παρουσιάστηκε αυτοπροσώπως, αλλά ότι χρησιμοποίησε τα όργανα κάποιων εκλεκτών του, οι οποίοι φρόντισαν να διδάξουν και να εξηγήσουν τις βουλές του στους αδαείς. Δεν επιτρεπόταν ποτέ στον λαό να πάει στο ιερό· οι εντεταλμένοι του, **μόνο αυτοί** πήγαιναν σε αυτόν και μετέφεραν στον κόσμο τις εντολές του.

Πρόλογος

Το θείο στοιχείο είτε επινοήθηκε από τον άνθρωπο, είτε πράγματι υπάρχει και αποκαλύφθηκε στον άνθρωπο. **Δεν** μπορεί να συμβαίνει κάτι άλλο, κατά την γνώμη μου. Οι θρησκείες μιλούν είτε για έναν υπερβατικό θεό, είτε για πολλούς εγκόσμιους θεούς, είτε για μια απρόσωπη άπειρη πραγματικότητα. Ο κάθε άνθρωπος έχει το δικαίωμα να ελπίζει σε κάτι, αλλά έχει επίσης και το δικαίωμα να αναζητήσει, να διερωτηθεί. Θεωρώ, ότι πάνω από την ελπίδα, βρίσκεται η αλήθεια. Η αλήθεια ποτέ δεν διαψεύδει, σε αντίθεση με την πίστη και την ελπίδα, γιατί αντλεί την δύναμή της από τον ίδιο της τον εαυτό. Ίσως, σε τελική ανάλυση, η αλήθεια να είναι ταυτόχρονα και η μέγιστη, πραγματική ελπίδα.

Πόθεν, λοιπόν, η γνώση του ανθρώπου για το θείο; Εδώ, δεν θα μας απασχολήσουν οι θεολογικοί ισχυρισμοί. Τα θεολογικά βιβλία είναι γεμάτα από τέτοιους. Θα μας απασχολήσει κυρίως το κατά πόσο μπορούν όλα αυτά να σταθούν στην ιστορία. Πιο συγκεκριμένα, θα μας απασχολήσει η «αποκάλυψη» του Βιβλικού Θεού στο όρος Σινά, όπου έχουμε την δημιουργία του Ιουδαϊσμού, αλλά και το πώς ο Χριστιανισμός παρέλαβε και μετέπλασε το προγενέστερο αυτό υλικό. Δεν θα επικαλεστώ τις σύγχρονες απόψεις των αρχαιολόγων και των ιστορικών, αλλά θα εξετάσουμε τα σχετικά χωρία της Βίβλου και θα αναφέρουμε ορισμένες από τις απόψεις των ειδικών θεολόγων .

Πώς δημιουργήθηκε και εδραιώθηκε η ιδέα περί του Θεού

«Ένας παγκόσμιος Θεός έπρεπε να είχε αποκαλύψει **μία παγκόσμια θρησκεία**»
(Διαθήκη Ζαν Μελιέ, κεφάλαιο 114).

Η ιδέα περί του Θεού, ακριβώς επειδή είναι **αφηρημένη** έννοια και στηρίζεται στον ιδεαλισμό, **ποικίλει** αναλόγως την κουλτούρα, την θρησκεία, τον χαρακτήρα, την παιδεία, την παράδοση. Γεννήθηκε στον νου του ανθρώπου, όταν δεν ήταν ακόμα σε θέση να εξηγήσει τα φαινόμενα που έβλεπε να λαμβάνουν χώρα γύρω του, αφού αγνοούσε τους φυσικούς νόμους. Αυτή η ιδέα, εξελίχθηκε στο διάβα των αιώνων, εμπλουτίστηκε, δημιούργησε τις φυσικές θρησκείες και τα πρώτα ιερατεία που ανέλαβαν τον ρόλο του διαμεσολαβητή, σε αγαστή συνεργασία με την πολιτική εξουσία. Αποκρυσταλλώθηκε στις διάφορες θεογονίες-κοσμογονίες και έγινε το υλικό που δούλεψαν και επεξεργάστηκαν οι

μετέπειτα ποιητές, για να περάσουν διαχρονικά μηνύματα στην ανθρωπότητα.

Σε αυτές τις αρχαιότατες παραδόσεις, ο θεός/ θεοί, πάντα με συμβολική γλώσσα που **σκοπίμως** «παρεξήγησαν» οι χριστιανοί, είτε διαμορφώνουν τον κόσμο από προϋπάρχουσα ύλη, είτε **ταυτίζονται με τις δυνάμεις της φύσης**- εφόσον γεννιούνται από αυτήν και δρουν μέσα σε αυτήν.

Κατά την κοσμογονία των Χαλδαίων, η οποία μοιάζει σε αρκετά σημεία με αυτήν των Εβραίων, «Πρώτα υπήρχε μόνον σκότος και ύδωρ, στα οποία εμπεριέχονταν ζώα τερατώδη». Ο άναρχος θεός Βηλ «διαχώρισε το σκοτάδι, σχημάτισε τον Ουρανό και τη Γη και έπειτα εξολόθρευσε όλα εκείνα τα τερατώδη ζώα». Μετά, «βλέποντας τον κόσμο έρημο, είπε ο Βήλος σε κάποιον άλλο θεό να του κόψει την κεφαλή και να αναμίξει το αίμα με χώμα και να πλάσει τους ανθρώπους και τα υπόλοιπα».

Κατά τον Σαγχουνιάθωνα που συνέγραψε την κοσμογονία των Φοινίκων, βασιζόμενος στον παλαιότερο Ερμή τον Τρισμέγιστο, «η πρώτη αρχή του κόσμου ήταν αέρας ζοφώδης και χάος άτακτο, θολερό και ερεβώδες. Το πνεύμα του αέρα ερωτεύθηκε, δηλαδή αγάπησε τα πρώτα στοιχεία του και ενώθηκε μαζί τους· αυτή η ένωση ονομάστηκε Πόθος και από αυτόν γεννήθηκε ο Μωτ, το οποίο σημαίνει πηλός και μίξη υδατώδης. Αυτή ήταν η αρχή όλων των όντων και η γέννηση του παντός». Ο Σαγχουνιάθων «παντελώς άθεος, δεν αναφέρει κάποια θεία δύναμη να συνεργεί στο διάκοσμο».

Οι πρώτοι «θεοί» των Αιγυπτίων (και όχι μόνο αυτών), ήσαν ο Ήλιος (Όσιρις) και η Σελήνη (Ίσιδα). «Θεώρησαν ύστερα τα πέντε στοιχεία ως πέντε άλλους θεούς, γιατί γεννώνται από τον ήλιο και την σελήνη και γιατί συντελούν στην ζωογονία, στην αύξηση και στην διατήρηση των όντων».

Η κοσμογονία του Έλληνα **Ορφέα** διασώζεται κυρίως σε τέσσερις εκδοχές: Του χρονογράφου Τιμόθεου, κατά τα αποδιδόμενα κείμενα στον Ορφέα (Αργοναυτικά, Ύμνοι, αποσπάσματα), του Απολλώνιου του Ρόδιου, και του Αθηναγόρα. Κατά τον Τιμόθεο, ο αιθέρας είναι η πρώτη δημιουργία του θεού, ο οποίος είναι ανέγγιχτος από το χάος και την ζοφώδη νύχτα. Η δύναμη του φωτός, διασχίζει τον αιθέρα και φωτίζει και δημιουργεί τα πάντα. Σύμφωνα με τα αποδιδόμενα κείμενα στον Ορφέα, «Η Ανάγκη και ο Κρόνος ήσαν τέκνα του Χάους, ο δε Κρόνος, δηλαδή ο χρόνος, γέννησε τον Αιθέρα και τον διφυή Έρωτα, δηλαδή ανδρόγυνο, τον οποίον οι νεότεροι ονόμασαν Φάνητα, επειδή εμφανίσθηκε πρώτα. Ο Φάνης αυτός

αναφέρεται παντού στην θεογονία και στους Ύμνους του Ορφέα, ως Πρωτόγονος, Πρίαπος, ως ωγενής και πατέρας των θεών και θνητών και ως έφορος της ζωογόνου δύναμης». Ανάλογα πράγματα και στις υπόλοιπες εκδοχές.

Ο άλλος μεγάλος Έλληνας, **ο Ησίοδος**, μιλάει για τέσσερις αυτογέννητες αρχές, το Χάος, τη Γη, τα Τάρταρα, και τον Έρωτα. Η Γη συννευρέθηκε με τον Ουρανό και γέννησε τον Ωκεανό και πολλούς θεούς. **(Α. Σταγειρίτης, Ωγυγία, τ. Α΄, σ. 39-60).**

Ο Πλάτων, στο έργο του **«Κρατύλος»**, μας δίνει πληροφορίες για το τι θεώρησαν ως «θεούς» οι άνθρωποι σε κάποια αρχαιότατη εποχή· το συσχετίζει με την κίνησή που έβλεπαν στην φύση...

*Φαίνονται μοι οι πρώτοι των ανθρώπων των περί την Ελλάδα **τούτους μόνους τους θεούς ηγείσθαι** ούσπερ νυν πολλοί των βαρβάρων, **ήλιον και σελήνην και γην και άστρα και ουρανόν**· άτε ουν **αυτά ορώντες πάντα αεί ιόντα δρόμω και θέοντα, από ταύτης της φύσεως της του θείν «θεούς» αυτούς επονομάσαι**· ύστερον δε κατανοούντες τους άλλους πάντας ήδη τούτω τω ονόματι προσαγορεύειν.*

(397c-d)

Σε άλλο έργο του, στον **«Τίμαιο»**, αναφέρεται στον ενοθεϊσμό, δηλαδή στην ύπαρξη ενός ανώτατου όντος εξωκοσμικού-υπερβατικού, που διακρίνεται από τους υπόλοιπους μικρότερους και γεννημένους από την φύση θεούς. Επικαλείται τις παλαιές παραδόσεις όσων αξίωσαν ότι ήσαν απόγονοι θεών, **τις οποίες πρέπει να δεχτούμε δια της πίστεως άνευ αποδείξεων**. Αξιοπρόσεκτο, ότι ο μεγάλος Πλάτων που τόσα προσέφερε στην ανθρώπινη σκέψη, ακριβώς επειδή είναι ιδεαλιστής φιλόσοφος, **μη μπορώντας να αποδείξει τα περί των θεών**, προσφεύγει στην πίστη...

***Αδύνατον ουν θεών παισίν απιστείν, καίπερ άνευ τε εικότων και αναγκαίων αποδείξεων λέγουσι.** [...] Γης τε και Ουρανού παίδες Ωκεανός τε και Τηθύς εγενέσθην, τούτων δε Φόρκυς Κρόνος τε και Ρέα και όσοι μετά τούτων, εκ δε Κρόνου και Ρέας Ζεύς Ήρα τε και πάντες όσους ίσμεν αδελφούς λεγομένους αυτών, έτι τε τούτων άλλους εκγόνους.*

(40e-41a)

Αλλά και ο ιστορικός **Διόδωρος ο Σικελιώτης**, στο πρώτο βιβλίο της «**Βιβλιοθήκης Ιστορικής**», αναφέρεται στο πως συνέλαβαν οι Αιγύπτιοι το θείο...

*Τους δ' ουν κατ' Αίγυπτον ανθρώπους το παλαιόν γενομένους, **αναβλέψαντες εις τον κόσμον και την των όλων φύσιν καταπλαγέντας τε και θαυμάσαντας**, υπολαβείν είναι δύο θεούς αίδιους τε και πρώτους, τον τε ήλιον και την σελήνην, ων τον μεν Όσιριν, την δε Ίσιν ονομάσαι.*

(11:1)

Λίγο παρακάτω, αναφέρει ότι τα στοιχεία που αποτελούν το σώμα του κόσμου, τα ονόμασαν και αυτά «θεούς»...

*Το σώμα του κόσμου σύγκεισθαι παν εκ των προειρημένων. **Τούτων δ' έκαστον θεόν νομίσαι.***

(12:1)

Αλλά και ο **Όμηρος** αναφέρει ότι οι «θεοί» ήσαν γεννήματα του Ωκεανού (Βλ. Ιλιάδα, Ραψωδία Ξ στ. 201, 246, 362 – Ραψωδία Ε στ. 370, 880, 898 κ.ά.).

Είναι έμφυτη η τάση του ανθρώπου να αποδέχεται Θεό; Όχι. Ο ακαδημαϊκός **Ζώρζ Μινουά**, στο ογκωδέστατο βιβλίο του «**Η ιστορία της αθείας**», υποστηρίζει την άποψη ότι στα αρχικά στάδια του ανθρώπου, ο άνθρωπος ζούσε ενωμένος με την φύση, που άλλοτε έβλεπε να τον ευεργετεί και άλλοτε να είναι εχθρική απέναντί του. Είναι ένα προ-θρησκευτικό στάδιο, όπου ακόμα δεν ήταν ούτε θεϊστής ούτε άθεος. Όταν άρχισε να διαχωρίζει τον εαυτό του, ένιωσε το κενό το οποίο προσπάθησε να το αναπληρώσει (και) με την θρησκεία. Παράλληλα όμως αναπτύχθηκε και η αθεία. «*Η αθεία είναι εξίσου αρχαία με τη θρησκεία*» (σ. 48).

Για τον Ζαν Μελιέ, η πίστη στον Θεό δεν είναι δοσμένη από τον ίδιο τον Θεό στον άνθρωπο, αλλά είναι μία μετάδοση από τον άνθρωπο στον άνθρωπο. Η ιδέα περί του Θεού καλλιεργείται συστηματικά και κληροδοτείται.

*Όλες οι θρησκευτικές αρχές στηρίζονται **στην ιδέα του θεού**, αλλά είναι αδύνατο για τους ανθρώπους να έχουν χειροπιαστές ιδέες για ένα ον **που δεν δρα πάνω σε καμία από τις αισθήσεις τους**. Όλες μας οι ιδέες είναι εικόνες*

αντικειμένων που μας εμφυτεύονται. [...] Κάθε αρχή είναι μία κρίση· όλες οι κρίσεις είναι το αποτέλεσμα της πείρας· η πείρα αποκτιέται μόνο με την άσκηση των αισθήσεων. Από εκεί συνάγεται ότι **οι θρησκευτικές ιδέες βγαίνουν από το τίποτα και δεν είναι έμφυτες (Διαθήκη Ζαν Μελιέ, κεφάλαιο 4)**. Οι άνθρωποι **πιστεύουν** στον θεό από τα λόγια εκείνων που δεν έχουν περισσότερη ιδέα γι' αυτόν απ' όσο έχουν εκείνοι **(ο. π. κεφάλαιο 31)**. Η θρησκεία περνάει από πατέρα σε γιο, όπως η ιδιοκτησία μιας οικογένειας μαζί με τα προβλήματά της. **Ελάχιστοι άνθρωποι στον κόσμο θα είχαν έναν θεό αν κάποιοι δεν φρόντιζαν να τους τον κληροδοτήσουν**. Ο καθένας παίρνει από τους γονείς κι από τους δασκάλους του τον θεό όπως εκείνοι τον πήραν από τους δικούς του, μόνο που, ανάλογα με την ιδιοσυγκρασία του, ο καθένας τον τροποποιεί, τακτοποιεί και αναπαριστάνει σύμφωνα με τα γούστα του. **(ο. π. κεφάλαιο 32)**.

Οι λεγόμενες «θεοφάνειες», δεν ήταν άγνωστες στον αρχαίο κόσμο

Πριν προχωρήσουμε, αξίζει να αναφερθεί, ότι οι λεγόμενες «θεοφάνειες» δεν ήταν άγνωστες στον αρχαίο κόσμο. Στην πραγματικότητα, αυτές ήταν σύνηθες φαινόμενο σε όλους τους λαούς, και μάλιστα σε εποχές που οι αβρααμικές θρησκείες δεν υπήρχαν ακόμα. Μάλιστα υπήρχε και αρχαία ελληνική γιορτή Θεοφάνεια...

Τα Θεοφάνεια τα γιόρταζαν στους Δελφούς εκείνη την ημέρα που ο Απόλλων εμφανίσθηκε εκεί. Είχαν και οι Αιγύπτιοι παρόμοια γιορτή.

(Α. Σταγειρίτης, «Ωγυγία», τ. Γ', σ. 344)

Δεν θα εξετάσουμε εδώ τι είδους ήταν αυτές. Σημασία έχει να τονιστεί, ότι **ο αρχαίος κόσμος είναι γεμάτος από αυτές**. Για παράδειγμα, στα ομηρικά έπη οι θεοί εμφανίζονται για να συμβουλευθούν ή να υπερασπιστούν τους αγαπημένους θνητούς τους, στις αρχαίες τραγωδίες το ίδιο, ενώ έχουμε και περιπτώσεις που συμβαίνουν στα ιστορικά χρόνια.

Ο Ηρόδοτος, στο έκτο βιβλίο των **«Περσικών»**, αναφέρει την θεοφάνεια του Πάνα στον αγγελιαφόρο Φιλιπίδη που είχε αποσταλεί από τους Αθηναίους στην Σπάρτη για να ζητήσει την συνδρομή τους στην επικείμενη επίθεση των Περσών, λίγο πριν την ένδοξη μάχη του Μαραθώνος...

Σύμφωνα με την αναφορά που έδωσε στους Αθηναίους όταν επέστρεψε, **συνάντησε τον θεό Πάνα στο όρος Παρθένιο**, πάνω από την Τεγέα. Ο Πάνας, είπε, τον φώναξε με τ' όνομά του και του είπε να ρωτήσει τους Αθηναίους γιατί τον αγνοούσαν, παρ' όλο που εκείνος ήταν φιλικός απέναντί τους και, μάλιστα, τους είχε φανεί χρήσιμος αρκετές φορές στο παρελθόν και θα μπορούσε να το κάνει και στο μέλλον. **Οι Αθηναίοι πίστεψαν την ιστορία του Φιλιππίδη** και μόλις η ζωή τους επανήλθε στο φυσιολογικό, έχτισαν ένα ναό στον Πάνα, κάτω από την Ακρόπολη και, από τότε που πήραν το μήνυμά του, οργανώνουν μια ετήσια γιορτή, με λαμπαδηδρομία και θυσίες, για να έχουν την εύνοιά του.

Τα κείμενα είναι προβληματικά

Όπως υπάρχουν «θεοφάνειες» στην αρχαία ελληνική γραμματεία, έτσι και στην εβραϊκή. Σε πολλά βιβλικά πρόσωπα, πάντα κατά την διήγηση της Βίβλου, ο Γιαχβέ αποκάλυπτε το θέλημά του. Αποκάλυπτε την δόξα του. Όμως, η μεγαλύτερη φανέρωσή του, ήταν στο βιβλικό όρος Σινά (ή Χωρήβ), καθώς εκεί ο λαός παρέλαβε τον Νόμο του θεού του, δια του Μωυσέως. Ο αιώνιος νόμος του Θεού.

Επί το όρος Σινά κατέβησ και ελάλησας προς αυτούς εξ ουρανού και έδωκας αυτοίς κρίματα ευθέα και νόμους αληθείας, προστάγματα και εντολάς αγαθάς· και το σάββατόν σου το άγιον εγνώρισας αυτοίς, εντολάς και προστάγματα και νόμω ενετείλω αυτοίς εν χειρί Μωυσή δούλου σου.

(Νεεμίας, 9: 13-14)

Υπάρχει όμως ένα σοβαρό πρόβλημα σε όλα αυτά. Τα κείμενα, όπου αυτά αναφέρονται, είναι προβληματικά. Τέσσερις θεωρίες διετυπώθησαν από την φιλολογική κριτική περί της συστάσεως των βιβλίων αυτών· η αρχαιότερη των πηγών, των τεμαχίων, της συμπληρώσεως, και των πηγών η νεότερη. Σύμφωνα με αυτήν την τελευταία:

*[...] Τα βιβλία της Πεντατεύχου αποτελούνται **εκ τεσσάρων πηγών** της γιαχβικής (J), της ελωχειμικής (E), της δευτερονομικής (D) και της ιερατικής (P), αίτινες υπό διασκευαστού **συνηνώθησαν εις έν όλον**.*

Ο καθηγητής **J. Wellhausen** μετά θαυμαστής δεξιότητος και σπανίας οξυνοίας

προσεπάθησε ν' αναδείξει την ιερατικήν πηγήν ως την νεοτάτην και να καθορίση τον χρόνον πασών των πηγών. Ως παλαιότερη πηγή έθεσε την γιαχβική (μέσα 9^{ου} αιώνα), την ελωχειμική (μέσα του 8^{ου} αιώνα), την δευτερονομική (621 π. κ. ε), **πάντα δε τα μεγάλα τμήματα των νομικών διατάξεων της Πεντατεύχου** (Έξοδος, 25-40).

[...]

Κατεβίβασεν **εις τους μετά την αιχμαλωσίαν χρόνους**. Ολόκληρος η εργασία αύτη ήτο συνδεδεμένη μετά λεπτομερεστάτης και επιμελεστάτης αναλύσεως των πηγών.

[...]

Ταχέως δε η θεωρία αυτού προσείλκυσε πλείστους και ονομαστούς ερευνητάς και των τότε μετέπειτα χρόνων. Ουδεμία θεωρία έσχε τόσην διάδοσιν και εδέσποσε τόσον εν τη επιστήμη όσον η θεωρία αύτη. Υπό πολυαρίθμων οπαδών καλλιεργηθείσα προήχθη περαιτέρω.

(Βασίλειος Βέλλας, περιοδικό Θεολογία, τεύχος 1, 1932, σ. 23-25)

Εφόσον είναι συνένωση διαφορετικών πηγών που ανάγονται σε διαφορετικές εποχές, αυτό εξηγεί τις αντιφάσεις, τους αναχρονισμούς, και τις ανωμαλίες στην εξιστόρηση. Αν η αρχαιότερη πηγή τοποθετείται στα μέσα του 9^{ου} αιώνα π. κ. ε, τότε απέχει πάρα πολύ από την εποχή του Μωυσή. Να υπήρχαν παλαιότερες πηγές; Άγνωστο. Πάντως η φιλολογική κριτική του κειμένου της Παλαιάς Διαθήκης, ειδικότερα της Πεντατεύχου, και **η ιστορική κριτική έρευνα**, έδωσαν φοβερό πλήγμα στην θεολογία.

Αναφέρει ο καθηγητής της Παλαιάς Διαθήκης, **Β. Βέλλας**:

Παρά τας μεταβολάς όμως ταύτας **η ιστορική κριτική μέθοδος παρέμεινε πάντοτε αδιάσειστος**. Η επικράτησις αύτης φαίνεται **ν' απογυμνώνη τον κλάδον τούτον του θεολογικού αυτού χαρακτήρος** και θέτει επί τάπητος το ζήτημα της θέσεως της αποκαλύψεως εν τοιαύτη αυστηρά ιστορική μεθόδω περί η φιλολογία ολόκληρος συνέστη.

(ο. π. σ. 36)

Ας δούμε, όμως, τι αναφέρει ένας ακόμα καθηγητής που ειδικεύεται στην Παλαιά

Διαθήκη, ο οποίος είναι σύγχρονός μας. Ο **Μιλτιάδης Κωνσταντίνου** αναφέρει για την Πεντάτευχο, ότι:

[...] Σχεδόν ομόφωνα, η σύγχρονη έρευνα το θεωρεί **προϊόν μεταγενέστερης σύνθεσης αρχαίων προφορικών και γραπτών παραδόσεων**, που πιθανότατα συνέβη μετά τη βαβυλώνια αιχμαλωσία των Ιουδαίων, κατά την περίοδο της δράσης του Έσδρα (ε΄ π.Χ. αιώνας).

[...] Οι επιστήμονες διαπίστωσαν ότι στο ίδιο το κείμενο της Πεντατεύχου υπάρχουν **πολλές αντιφάσεις** και επομένως αυτό **δεν μπορεί να προέρχεται από έναν συγγραφέα**.

[...] Διαπιστώθηκε, επίσης, ότι ορισμένα γεγονότα περιγράφονται δύο φορές και μάλιστα **με διαφορετικό τρόπο**.

Πρέπει πάντα να θυμόμαστε, ότι τις μαρτυρίες των χριστιανών καθηγητών πρέπει να τις φιλτράρουμε και να ξεχωρίζουμε, πότε μιλούν ως επιστήμονες και πότε ως χριστιανοί, δηλαδή θεολογικά, προσπαθώντας να δικαιολογήσουν την ιστορική ανεπάρκεια των κειμένων. Για αυτό, από όσα γράφουν, κρατώ εκείνα που μας ενδιαφέρουν για την έρευνά μας.

Ο καθηγητής αναφέρει τα εξής:

Αν όμως ο τίτλος «*Ιστορικά Βιβλία*» για τη συγκεκριμένη ομάδα έργων **δικαιολογείται θεολογικά, από φιλολογική άποψη δεν φαίνεται να ανταποκρίνεται απόλυτα στο περιεχόμενό τους**, που συγκροτείται από ποικίλης προέλευσης και λογοτεχνικού είδους κείμενα, όπως πανάρχαιους **θρύλους**.

[..] Η εξιστόρηση, κατά συνέπεια, των γεγονότων από τους βιβλικούς «ιστορικούς» **δεν σκοπεύει στην παροχή ιστορικών** (με τη σύγχρονη πάντοτε σημασία του όρου) **πληροφοριών**, αλλά στη διατύπωση αιώνιων θεολογικών αληθειών.

(Βήματα Εισαγωγής στην Π. Διαθήκη)

Εξετάζοντας τα κείμενα για την «αποκάλυψη» στο όρος Σινά (ή Χωρήβ)

Ας δούμε τι αναφέρεται στο **κεφάλαιο 19 του βιβλίου της «Εξόδου»...**

Τον τρίτο μήνα από την έξοδο από την Αίγυπτο, ήρθε ο λαός στην έρημο απέναντι

από το Σινά (στ. 1). Ο Μωυσής ανεβαίνει στο όρος του Θεού (στ. 3), ο Θεός του λέει να πει στον λαό ότι αν φυλάξουν τις εντολές του, θα είναι ο περιούσιος λαός Του (στ. 4-6). Ο Μωυσής κατεβαίνει από το όρος για να τα πει στον λαό (στ. 7-8). Ο λαός συμφώνησε. Στην συνέχεια της διήγησης, αναφέρεται ότι **ο Μωυσής πληροφορεί τον Θεό για την απάντηση του λαού** (στ. 8-9). «*Ανήγγειλε δε Μωυσής τα ρήματα του λαού προς Κύριον*».

Από την συνέχεια του κειμένου, φαίνεται καθαρά ότι αυτός ο διάλογος Θεού και Μωυσή, έγινε πάνω στο όρος, διότι του λέει ο Θεός, «*Καταβάς διαμάρτυραι τω λαώ*». Την τρίτη ημέρα θα έκανε την εμφάνισή του στο Σινά (στ. 11-13). Έπρεπε όμως να ετοιμαστεί ο λαός...πλένοντας τα ρούχα του, και μην έχοντας σεξουαλικές επαφές οι άνδρες με τις γυναίκες τους (στ. 14). Την τρίτη μέρα, παίρνει ο Μωυσής μαζί του τον λαό, τον αφήνει πιο πέρα, και κατ' εντολή του Θεού ανεβαίνει στο όρος (στ. 16-20)...για να του πει ο Θεός να κατέβει πάλι και να πει στον λαό να μην πλησιάσει στο όρος (στ. 21). Μάλιστα, αυτή τη φορά, ο Θεός του λέει ότι αφού κατέβει και τα πει στον λαό, να ανέβει μαζί με τον Ααρών. Όποιος άλλος τολμήσει να ανέβει, θα τον σκοτώσει ο Κύριος! «*Βάδιζε, κατάβηθι και ανάβηθι συ και Ααρών μετά σου· οι δε ιερείς και ο λαός μη βιαζέσθωσαν αναβήναι προς τον Θεόν, **μήποτε απολέση απ' αυτών Κύριος***» (στ. 24).

Αυτές οι κωμικές σκηνές, είναι «γεγονός» και «ιστορία» για τους πιστούς. Σύμφωνα με το κεφάλαιο αυτό, ο Μωυσής έχει ανέβει **τρεις φορές** στο όρος (συν μια ακόμα που θα ανεβεί με τον Ααρών), και έχει κατέβει επίσης **τρεις φορές**, για να πληροφορήσει όχι μόνο τον απλό λαό, αλλά και τον...παντογνώστη Θεό!

Ποιός ο λόγος να ενημερώνεται κάθε τόσο ένας θεός; Ποιός ο λόγος να πηγαινοέρχεται ο Μωυσής από την έρημο στο όρος; Δεν θα μπορούσε να του τα πει ο Θεός μία και καλή; Γιατί θα έπρεπε να ανέβουν απειροελάχιστοι σε σύγκριση με το πλήθος του λαού; Γιατί θα έπρεπε να εμφανιστεί ο Θεός στο όρος και όχι επί τόπου όπου ήσαν; Μάλιστα, ο Μωυσής...**διορθώνει** τον Θεό. «*και είπεν ο Θεός προς Μωυσήν λέγων· καταβάς διαμάρτυραι τω λαώ, μήποτε εγγίσωσι προς τον Θεόν κατανοήσαι και πέσωσι εξ αυτών πλήθος [...] και είπε Μωυσής προς τον Θεόν· **ου δυνήσεται ο λαός προσαναβήναι προς το όρος Σινά· **συ γαρ διαμεμαρτύρησαι ημίν λέγων·** αφόρισαι το όρος και αγίασαι αυτό***» (στ. 21-23). Ίσως ξέχασε ο Θεός ότι τα είπε.

Από το κεφάλαιο 20 μέχρι και το κεφάλαιο 23, του ίδιου βιβλίου, μιλάει ο Θεός. Στο κεφάλαιο 20 στ. 1-17, περιέχεται **ο Δεκάλογος**. Ήδη από το τέλος του 19ου

κεφαλαίου, υποτίθεται ότι ο Μωυσής έχει κατέβει στον λαό. Μάλιστα, στο κεφάλαιο 20 στ. 18 και εξής, ο Μωυσής φαίνεται ότι είναι κάτω, με τον λαό, και όχι στην κορυφή. Συνεπώς, το κομμάτι που αρχίζει το κεφάλαιο 20 στ. 1-17, δεν θα έπρεπε να είναι εκεί. Στον στ. 21, ο Μωυσής εμφανίζεται πάλι στο όρος **Ξαφνικά**, όπου συνεχίζει ο Θεός να του δίνει τα διατάγματα. Τα διατάγματα αυτά, αν τα διαβάσει κανείς, καταλαβαίνει ότι **δεν έχουν τίποτα το θεόπνευστο**, αλλά μοιάζουν με αυτά των άλλων λαών.

Στο κεφάλαιο 24, κατ' εντολή πάλι του Θεού, ανεβαίνει στο βουνό, έχοντας αυτή τη φορά μαζί του τον Ααρών, τον Ναβάδ, τον Αβιούδ, και εβδομήντα πρεσβυτέρους. Αλλά **μόνο** ο Μωυσής πλησιάζει στον Θεό (στ. 1-2). Ο Μωυσής κατέγραψε τα διατάγματα του Θεού (στ. 4) και τα διάβασε ενώπιον του λαού (στ. 7). Είναι αξιοπρόσεκτο ότι όσα (υποτίθεται) κατέγραψε, η διήγηση τα ονομάζει **«το βιβλίον της διαθήκης»** (στ. 7). Είναι άραγε ο Δεκάλογος που αναφέρθηκε στο κεφάλαιο 20; Είναι μήπως τα λοιπά διατάγματα που έδωσε (υποτίθεται) ο Θεός στον Μωυσή; Μήπως και τα δύο; Δεν διευκρινίζει η Βίβλος. Πάντως ανέβηκαν στο όρος, **«και είδον τον τόπον, ου ειστήκει ο Θεός του Ισραήλ»** (στ. 10). Σε διαφορετική εκδοχή, **«είδον τον Θεόν Ισραήλ»**, και σε άλλη **«είδον οράματι θεόν Ισραήλ» (Ωριγένης, Εξαπλά, Fridericus Field, Oxford University Press, σ. 122)**.

Ωστε ο ασώματος Θεός, ο πανταχού παρών...έχει τόπο που στέκεται. Επίσης, κατά άλλη εκδοχή...μπορεί να τον δει κανείς. Στον στίχο 12, ο Θεός καλεί τον Μωυσή στο όρος, λες και δεν ήταν εκεί δύο στίχους παραπίσω... **«δώσω σοι τα πυξία τα λίθινα, τον νόμον και τας εντολάς, **ας έγγραψα** νομοθετήσαι αυτοίς»** (στ. 12). Πόσες φορές επιτέλους, ο Μωυσής πήρε τις εντολές και τα διατάγματα του Θεού από τον ίδιο...τον Θεό;

Στην συνέχεια, εμφανίζεται ένα νέο πρόσωπο, ο Ιησούς του Ναυή. Μαζί ανεβαίνουν στο όρος (στ. 15). Η δόξα του Κυρίου κατεβαίνει εκεί, και στέκεται επί έξι μέρες. Την εβδομή, καλεί τον Μωυσή στην κορυφή, και έμεινε εκεί σαράντα μερόνυχτα (στ. 15-18).

Από το κεφάλαιο 25 μέχρι και το κεφάλαιο 31, είναι η ομιλία του Θεού στον Μωυσή. Δεν του λέει τίποτα το διαφορετικό. **Διατάγματα για την λατρεία**. Καμία ιδιαίτερη «αποκάλυψη». Και κλείνει το κεφάλαιο αναφέροντας, **«και έδωκε Μωυσή, ηνίκα κατέπαυσε λαλών αυτώ εν τω όρει τω Σινά, τας πλάκας του μαρτυρίου, **πλάκας λιθίνας γεγραμμένας τω δακτύλω του Θεού**»** (στ. 18).

Στο κεφάλαιο 24, ακριβώς λίγο πριν μπει ο Μωυσής στον «θείο γνόφο», **ο Ααρών ήταν μαζί με άλλους στο όρος**, πριν κληθεί ο Μωυσής να ανέβει ψηλότερα (κεφ. 24: 9). Μάλιστα, τους είχε πει να μείνουν εκεί μέχρι να γυρίσει πίσω με τον Ιησού του Ναυή (κεφ. 24: 14). Όμως, στο κεφάλαιο 32, **ο Ααρών βρίσκεται μαζί με τον λαό, στην έρημο**. Φαίνεται, βαρέθηκε να περιμένει τον Μωυσή για 40 μερόνυχτα. Αλλά όταν γύρισε πίσω ο Μωυσής, είδε τον λαό να λατρεύει άλλους θεούς. Ο Ααρών τους είχε φτιάξει ένα χρυσό μοσχάρι. **Μα ο Ααρών, δεν είχε δει τον τόπο του Θεού; Δεν πίστευε ότι ο αδελφός του ο Μωυσής, είχε συνομιλίες με τον «αληθινό» Θεό; Ο λαός, δεν έβλεπε το όρος να φλέγεται από την ένδοξη παρουσία του Θεού;** Η ίδια η Βίβλος, στα προηγούμενα κεφάλαια είχε πει σχετικά: *«Εγένετο δε τη ημέρα τη τρίτη γενηθέντος προς όρθον και εγίνοντο φωναί και αστραπαί και νεφέλη γνοφώδης επ' όρους Σινά, φωνή της σάλπιγγος ηχεί μεγάλα· και επτοήθη πας ο λαός»* (κεφ. 19,16). Πώς τα ξέχασαν αυτά; Πώς ήταν δυνατόν; Φαίνεται ότι ούτε οι ίδιοι πείστηκαν, ούτε και ο Ααρών.

Ο Μωυσής, επειδή οργίστηκε με την προδοτική συμπεριφορά του λαού, σπάει τις πλάκες της Διαθήκης, που υποτίθεται ότι ο ίδιος ο Θεός έγραψε (κεφ. 32: 15-19). Θα μπορούσε να υπάρξει ποτέ **αγιότερο κειμήλιο** από την γραφή του Θεού; Να έχεις πλάκες που έγραψε ο Θεός, και να τις σπάζεις για τον οποιονδήποτε λόγο; Έστω και από «ιερά» αγανάκτηση; Έστω και υπερασπιζόμενος το «δίκαιο του Θεού»; Και γιατί να γράψει ο Θεός σε «πέτρινες πλάκες»; Δεν μπορούσε να δώσει καλύτερα μέσα; Δεν θα μπορούσε να κάνει τις πλάκες αυτές, ώστε **να μην σπάνε**, και να μένουν αιώνια; Μαρτυρία για τις επόμενες γενιές; Δεν είναι παντοδύναμος; Παντού στην Βίβλο, βλέπουμε τον Θεό να ενεργεί με βάση τα ανθρώπινα δεδομένα της παλαιάς εκείνης εποχής.

Και όμως, ο Μωυσής δεν τιμωρήθηκε για αυτή του την ασέβεια. Αντίθετα, όπως αναφέρει σε άλλο μέρος η Βίβλος, ένας άνδρας τιμωρήθηκε με θάνατο -κατά εντολή του Θεού στον Μωυσή-, επειδή ασέβησε στον Θεό...μαζεύοντας ξύλα την ημέρα του Σαββάτου (**Αριθμοί, 15: 32-36**).

«οδηγοι τυφλοι οι διυλιζοντες τον κωνωπα την δε καμηλον καταπινοντες» (**Κατά Ματθαίον 23: 24**).

Στο κεφάλαιο 34, ο Μωυσής ανεβαίνει και πάλι στο όρος, αλλά αυτήν την φορά κρατώντας έτοιμες δύο πλάκες, που θα έγραφε ο Θεός σε αυτές, σύμφωνα με την δήλωση του ίδιου (στ. 1), αλλά τελικά άνευ λόγου και αιτίας, δίνει εντολή στον

Μωυσή να τις γράψει! Σταθερός στις βουλές του! Και το σκηνικό επαναλαμβάνεται. Ο Μωυσής μένει στο όρος άλλα σαράντα μερόνυχτα (στ. 27-28). Κατεβαίνοντας, έλαμπε ο Μωυσής τόσο πολύ, ώστε δεν μπορούσε κανένας να τον αντικρύσει (στ. 29-35).

Σε άλλο βιβλίο της Πεντατεύχου, στο **Δευτερονόμιο**, υπάρχει αφήγηση για τα ίδια «γεγονότα». Μόνο που εκεί, είναι πιο στρωτή και υπάρχουν **διαφορές**, όταν την συγκρίνουμε με αυτήν του βιβλίου της Εξόδου. Στο Δευτερονόμιο, το όρος δεν λέγεται «Σινά», αλλά «Χωρήβ» (**Δευτερονόμιο, 5: 2**). Οι περισσότεροι θεολόγοι και μελετητές, θεωρούν ότι είναι μία άλλη ονομασία για το ίδιο βουνό. Υπάρχει βέβαια και η μερίδα των καθηγητών, που δέχεται ότι υπάρχει φανερή **αντίφαση**.

Εδώ, δεν αναφέρονται τα ατελείωτα «πέρα δώθε» και δρομολόγια του Μωυσή από την έρημο στο Σινά και πάλι πίσω. Ο Θεός γράφει τις πλάκες (στ. 22), ο Μωυσής μένει μία φορά στο όρος επί σαράντα μερόνυχτα για να παραλάβει τον νόμο (**κεφ. 9: 9- 10**), ο λαός παρανομεί, ο Μωυσής συντρίβει τις πλάκες (στ. 12-17). Ανεβαίνει ξανά στο όρος έχοντας δύο πλάκες λίθινες και **ένα κιβώτιο** αυτήν την φορά, για να τις βάλει μέσα (κεφ. 10: 1). Έγραψε τους λόγους ο Μωυσής, όπως τον πρόσταξε ο Θεός (στ. 2). Όμως, στους στίχους 3-4, φαίνεται καθαρά ότι υπάρχουν **παρεμβολές** στο κείμενο. Δεν είναι η πρώτη, αλλά αξίζει να αναφερθεί, αφού την έχουμε μπροστά μας...

Λένε οι στίχοι: «Και **εποίησα** κιβωτόν εκ ξύλων ασήπτων και **ελάξευσα** τας πλάκας τας λιθίνας, ως αι πρώται· και **ανέβην** εις το όρος και αι δύο πλάκες εί ταις χερσί **μου**. Και έγραψεν επί τας πλάκας κατά την γραφήν την πρώτην τους δέκα λόγους, ους ελάλησε Κύριος προς υμάς». Ενώ μιλάει στο πρώτο ενικό πρόσωπο, μετά στο τρίτο ενικό. Δεν μπορεί να αναφέρεται στον Θεό, διότι ο ίδιος ο Θεός του έδωσε εντολή στον προηγούμενο στίχο να γράψει τα ρήματα. Επομένως, στο τρίτο ενικό μιλάει κάποιος άλλος. Και δεν είναι το μοναδικό σημείο που συμβαίνει αυτό.

Οι διαφορές μεταξύ του βιβλίου της Εξόδου και των Αριθμών, από την διάβαση της Ερυθράς μέχρι την εγκατάσταση στην έρημο του Σινά, πριν το δόσιμο των εντολών

Στο βιβλίο της Πεντατεύχου που λέγεται «**Αριθμοί**», στο κεφάλαιο 33, αναφέρονται οι σταθμοί των Ισραηλιτών, αφού βγήκαν από την Αίγυπτο. «Και ούτοι οι σταθμοί των υιών Ισραήλ, ως εξήλθον εκ γης Αιγύπτου συν δυνάμει αυτών εν χειρί Μωυσή και Ααρών» (στ. 1). Αυτούς, όπως διατείνεται η Βίβλος, τους

κατέγραψε ο Μωυσής, παρ' ότι και πάλι έχουμε αναφορά σε τρίτο ενικό πρόσωπο, κάτι που δείχνει παρέμβαση στο κείμενο. Οι παρεμβάσεις δεν είναι απλά επεξηγηματικές, αλλά όπως είπαμε παραπάνω, οφείλονται στην σύνθεση τεσσάρων **διαφορετικών πηγών**, γραμμένες από **πολλούς διαφορετικούς ανθρώπους** που κατέγραφαν θρύλους (η αρχαιότερη πηγή χρονολογείται τον 9^ο αιώνα π. κ. ε, ενώ ο Μωυσής ζει σε ακόμα παλαιότερες εποχές) και συντεθειμένες από ακόμα περισσότερους. Για να δούμε αν ο Μωυσής συμφωνεί...με τον εαυτό του...

Αφού διάβηκαν την Ερυθρά, πέρασαν στην έρημο **Σούρ**, όπου είχαν πορεία τριών ημερών και έφτασαν στην **Μερρά** (Έξοδος, 15: 22-23) ή **Μεράθ**, κατά μία άλλη εκδοχή (**Ωριγένης, Εξαπλά, Fridericus Field, Oxford University Press, σ. 108**).

Σύμφωνα όμως με το βιβλίο των Αριθμών, πέρασαν στην έρημο **Ειρώθ** και στρατοπέδεψαν στις Πικρίαίς (ή Μερρά). (Αριθμοί, 33: 8).

Από την Μερρά πήγαν στην Αιλείμ που είχε νερά (Έξοδος, 15: 27). Εδώ, συμφωνεί το βιβλίο των Αριθμών (Αριθμοί, 33: 9).

Από την Αιλείμ πήγαν στην έρημο Σιν, που είναι **μεταξύ Αιλείμ και Σινά**, κατά την 15^η μέρα του δεύτερου μήνα από την Έξοδο (Έξοδος, 16: 1). Στους Αριθμούς, από Αιλείμ πήγαν **στις όχθες της Ερυθράς**, και στρατοπέδεψαν στην έρημο Σιν (Αριθμοί, 33: 10-11).

Από την έρημο Σιν, στρατοπέδεψαν **στην περιοχή Ραφειδίν**, και την επόμενη έγινε μάχη με τους Αμαλικίτες (Έξοδος, 17: 1-8). Στους Αριθμούς, από την έρημο Σιν, στρατοπέδεψαν **στην Ραφακά** (Αριθμοί, 33: 12). Δεν αναφέρεται κάποια μάχη.

Ο Μωυσής φιλοξένησε τον Ιοθόρ στην έρημο του Σινά (Έξοδος, 18: 5). Στους Αριθμούς δεν αναφέρεται κάτι τέτοιο. Αλλά από την **Ραφακά**, στρατοπέδεψαν στην **Αιλούς** (Αριθμοί, 33: 13).

Ήλθαν στην έρημο του Σινά (Έξοδος, 19: 1-2). Εδώ έχουμε αναχρονισμό, καθώς στο προηγούμενο κεφάλαιο, ο Μωυσής είναι ήδη στην συγκεκριμένη έρημο. Στους Αριθμούς, αναφέρεται ότι από Ραφειδίν ήρθαν στην έρημο του Σινά.

Οι πορείες που αναφέρονται στους Αριθμούς (33: 16-29), όχι μόνο **δεν υπάρχουν**

πουθενά στο βιβλίο της Εξόδου, αλλά **πουθενά** στην Πεντάτευχο.

Τα διατάγματα συνοψίζονται στα εξής: Ο Δεκάλογος, διατάξεις για βλασφημία, για τάματα και προσφορές, διατάξεις για τους ιερείς και τους Λευίτες, για τις γιορτές, για το Σάββατο, για τις αιματηρές και τις αναίμακτες θυσίες, για την μαγεία και την ειδωλολατρία, για την καθαρότητα, για τις ανθρώπινες σχέσεις, για τον γάμο και την ανηθικότητα, διατάξεις για την τιμωρία της παραβατικότητας, για τα ζώα, για τον πόλεμο. Πολύ **ανθρώπινες** οι εντολές. Τίποτα το θεϊκό σε αυτές. Όλα προϊόντα ανθρώπινης σκέψης, που υπήρχαν και στους Αιγυπτίους. Επίσης, καμία «αποκάλυψη» για τον ίδιο τον Θεό. Όσα τουλάχιστον θα μπορούσε να μάθει ο άνθρωπος για εκείνον. Τίποτα για τον σκοπό της ζωής που ο ίδιος χάρισε. Καμία βοήθεια για την αύξηση του πνευματικού και βιοτικού επιπέδου. Μόνο τα ασαφή, «Εγώ ειμί ο Ων» (**Έξοδος, 3: 14**), ή κατά άλλη εκδοχή, «έσομαι ος έσομαι» (**Ωριγένης, Εξαπλά, Fridericus Field, Oxford University Press, σ. 85**).

Παρ' όλα αυτά, θεωρούνταν ιερός ο νόμος και αιώνιος (**Έξοδος 31: 16**). Δεν θα έπρεπε να προσθέσουν κάτι, ή να αφαιρέσουν από τον νόμο (**Δευτερονόμιο 4: 2**), διότι «*αύτη η σοφία και η σύνεσις υμών εναντίον πάντων των εθνών*» (στ. 6). Υπήρχε η υποχρέωση των γονέων να τα διδάσκουν στα παιδιά τους, είτε κάθονταν στο σπίτι, είτε περπατούσαν στον δρόμο, είτε πλάγιαζαν να κοιμηθούν, είτε σηκώνονταν από το κρεβάτι (**Δευτερονόμιο 11: 19**). Έπρεπε να μελετούν μέρα νύχτα τα διατάγματα για να τα εφαρμόζουν (**Ιησούς Ναυή 1: 8**). Πέρα από αυτά, δεν έχουμε καμία «αποκάλυψη» για τον Μεσσία. Ο αρχικός μεσσιανισμός, όπως θα δούμε παρακάτω, δεν είχε και μεγάλη σχέση με αυτό που σήμερα γνωρίζουμε.

Μεσσιανισμός

Από όλη την «αποκάλυψη» στο Σινά (ή Χωρήβ), μόνο σε ένα σημείο θα μπορούσε κανείς να υποψιαστεί «μεσσιανισμό». Είναι στο κεφάλαιο 18, του βιβλίου «Δευτερονόμιο». Εκεί, λέει ο Μωυσής στον λαό: «**Προφήτην** εκ των αδελφών σου **ως εμέ** αναστήσει σοι Κύριος ο Θεός σου, αυτού ακούσεσθε κατά πάντα» (στ.15). Και, «**προφήτην** αναστήσω αυτοίς εκ των αδελφών σου, **ώσπερ σε**, και δώσω τα ρήματα εν τω στόματι αυτού, και λαλήσει αυτοίς καθ' ότι αν εντείλωμαι αυτώ» (στ. 18). Αργότερα, σε αυτά τα χωρία θα δουν οι χριστιανοί τον Μεσσία.

Κατ' αρχάς, αναφέρεται σε «προφήτη» και όχι σε κάποιον Μεσσία. Προφήτης είναι εκείνος που μεταφέρει την βουλή του Θεού. Ο Μεσσίας όμως, κατά την μετέπειτα εβραϊκή θεώρηση, δεν θα μετέφερε απλά την θεία βουλή. Θα ήταν ένας

στρατιωτικός ηγεμόνας και ηγέτης που θα ένωνε τους Ισραηλίτες και θα τους ελευθέρωνε από τους εχθρούς τους (**Μιχαίας, 5: 1-14**). Επίσης, απευθύνεται σε συγκεκριμένο λαό, σε συγκεκριμένη εποχή. Δεν θα είχε νόημα να πει για κάποιον που θα εμφανίζονταν αιώνες μετά, και μάλιστα δίνοντας τόσο λίγες πληροφορίες. Ακόμα, ο προφήτης στον οποίο αναφέρεται θα είναι ισάξιος του Μωυσή. «Όμοιος», κατά άλλη εκδοχή του κειμένου. Ούτε «θεάνθρωπος», ούτε «ομοούσιος τω Πατρί». Είναι πολύ πιθανών, να αναφέρεται σε κάποιον που θα τον διαδέχονταν, και που θα είχε την ίδια εγκυρότητα με τον Μωυσή. Στο βιβλίο **«Ιησούς του Ναυή»**, διαβάζουμε τα λόγια του θεού προς τον Ιησού: «Ὡσπερ ἤμην μετὰ Μωυσή, οὕτως ἔσομαι καὶ μετὰ σου» (κεφ. 1,5). Και παρακάτω, την αποδοχή του λαού: «Κατὰ πάντα, ὅσα ηκούσαμεν Μωυσή, ακουσόμεθά σου» (στ. 17). Το πιο πιθανό, κατά την γνώμη μου, είναι ότι ο Μωυσής αναφέρθηκε στον διάδοχό του, τον Ιησού.

Ο καθηγητής θεολογίας, Γεώργιος Πατρώνος, στην μελέτη του **«Μεσσιανικές και Εσχατολογικές προσδοκίες της μεσοδιαθηκικής περιόδου»**, αναφέρει ότι «εν τη ιστορία του Ιουδαϊσμού **δεν δυνάμεθα να ομιλώμεν περί μεσσιανικού δόγματος αυστηρῶς καθωρισμένου**. [...] Δια την μεσσιανικήν ἐλπίδαν δεν εἶναι δυνατόν να εὐρώμεν εν τῷ Ιουδαισμῷ συγκεκριμένην διδασκαλίαν, πολὺ δε περισσότερον δεν δυνάμεθα να απαιτήσωμεν μιαν σαφὴ συστηματικὴν θεολογίαν ἐπὶ τοῦ θέματος. Τα πάντα εὐρίσκονται καὶ κατὰ την περίοδον ταύτην **εἰς τὸ στάδιον τῆς ροῆς καὶ τῆς διαμορφώσεως**».

Συνεπῶς, φως φανερό, ὅτι τὸ πράγμα «μαγειρεύτηκε», διαμορφώθηκε ἀπὸ τις ιστορικές συνθήκες. Ανθρώπινη ἐπινόηση, καὶ ὄχι θεϊκὴ ἀποκάλυψη. «*Ἡ περὶ Μεσσίου ἐννοία, ὡς ἐκφράζουσα τὸ ιστορικῶς ἀναγκαίον, ουδεμίαν κατ' ἀρχὰς σχέσιν εἶχε με τὴν ἐσχατολογίαν*».

Πιο συγκεκριμένα, αναφέρει ο Γ. Πατρώνος:

Κατ' ἀρχὰς **εν τῷ μεταιχμαλωσιακῷ Ιουδαϊσμῷ** ἡ μεσσιανικὴ ἐλπίς ἀναμένει τὸν μελλοντικόν βασιλέα ἐκ τῆς φυλῆς Ιούδα, ὡς ἓνα ἱερατικόν Μεσσίαν, κατὰ τὰς ἀντιλήψεις καὶ τοῦ παρελθόντος, κειμένων τινῶν τῆς Π. Διαθήκης. Ἀργότερον δε, παρὰ τὰς πολλαπλὰς διακυμάνσεις εν τῇ ιστορίᾳ καὶ περισσότερον συγκεκριμένως κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Μακκαβαϊκῆς περιόδου, ἠγέρθη ἡ μεσσιανικὴ ἐλπίς ἀναμονῆς μελλοντικοῦ βασιλέως, τοῦ ἐκλεκτοῦ τοῦ Θεοῦ, ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Λευί, ἀντικαθιστώντας οὕτω τὸν ἐξ Ιούδα Μεσσίαν. [...] **Ὁ Μεσσίας, ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ δια μέσου ολοκλήρου τῆς**

ιστορικής γραμμής του Ισραήλ, επιστεύετο να είναι μια ανθρωπίνη ύπαρξις αρρήκτως συνδεδεμένη ουχί μόνον με τας φυλάς Ιούδα και Λευί, αλλά κυρίως και ιδιαιτέρως με την αιωνίαν διαδοχήν των απογόνων του βασιλικού οίκου του Δαβίδ. [...] εν τω μεταγενεστέρω Ιουδαϊσμώ η πίστις εις την έλευσιν Δαβιδίδου Μεσσίου σημαίνει τον μέλλοντα να λυτρώσει τον Ισραήλ εκ των δεινών αυτού, δια της καταλύσεως της τυραννίας των εχθρών και ασεβών Ρωμαίων. Εξ αυτού δε του αγώνος θα επέλθει η δόξα, δια της τελικής κυριαρχίας του Ισραήλ εφ' ολοκλήρου του κόσμου [...] Ο Μεσσίας υποδηλούται ως γήινη τις προσωπικότης εξ οίκου Δαβίδ, **άνευ ουδεμίας υπερφυσικής γεννήσεως ή προϋπάρξεως εν τοις κόλποις του Θεού και η βασιλεία αυτού επίγειος και κοσμική.**

(Θεολογία, τ. ΜΓ, 1972, τεύχη 3-4).

Ο Χριστιανισμός του Παύλου και ο Ιησούς, όπως αναφέρεται στα Ευαγγέλια

Οι χριστιανοί θεολόγοι όμως ισχυρίζονται:

Η Παλαιά Διαθήκη ως σύνολο πρέπει να θεωρείται σαν Βίβλος γενέσεως Ιησού Χριστού υιού Δαβίδ υιού Αβραάμ. Ήταν η περίοδος των υποσχέσεων και της προσδοκίας, ο χρόνος των διαθηκών και των προφητειών. Δεν ήταν μόνο οι προφήτες που επροφήτευσαν. Ολόκληρη η ιστορία ήταν περισσότερο προφητική ή των τύπων, ένα προφητικό σημείο που υποδήλωνε και καθοδηγούσε προς την προοπτική της ερχόμενης πληρώσεως. Τώρα ο χρόνος της προσδοκίας ετελείωσε. Η υπόσχεσις εκπληρώθηκε. Ο Κύριος ήρθε.

(Θέματα Ορθόδοξου Θεολογίας, Γ. Φλωρόφσκι, σ. 48)

Οι χριστιανοί δια της τυπολογίας, της αλληγορίας (που αργότερα με την «βοήθεια» του Φίλωνα του Ιουδαίου θα εξελιχθεί σε μυστικισμό) και της παρερμηνείας των προφητειών, θα ιδιοποιηθούν τα γραπτά της Ιουδαϊκής θρησκείας. Η θεοφάνεια στο Σινά και η ανάβαση του Μωυσέως στο όρος και το ότι μπήκε στον γνόφο, θα εξηγηθεί αργότερα (και) ως πνευματική ανάβαση και θέαση της άκτιστης ενέργειας του Θεού. Η αγνωσία του Θεού θα γίνει η μόνη γνώση, κατά τον αποφατισμό.

Εμάς όμως δεν μας ενδιαφέρουν οι μετέπειτα ερμηνείες-δικαιολογίες.

Στα τρία συνοπτικά ευαγγέλια, παρουσιάζεται ο Ιησούς να τηρεί τον νόμο. Μόνο στο «Κατά Ιωάννην», το οποίο είναι αντι-ιουδαϊκό ευαγγέλιο, παρουσιάζεται με διαφορετικό τρόπο. Αυτό δεν θα πρέπει να μας προβληματίζει, γιατί πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι τα ευαγγέλια δεν γράφτηκαν από τα ίδια άτομα, δεν γράφτηκαν την ίδια εποχή, δεν απευθύνονται στις ίδιες κοινότητες, δεν γράφτηκαν από αυτόπτες, δεν εξυπηρετούν τους ίδιους σκοπούς. Η ασυμφωνία τους στην ιστορική τοποθέτηση της γεννήσεως και του θανάτου του Ιησού, η άγνοια των ιουδαϊκών εθίμων, ακόμα και της γλώσσας, μαρτυρούν ότι οι άνθρωποι που τα συνέταξαν δεν είχαν καμία σχέση με την περιοχή και την εποχή. Επίσης, ακόμα δεν υπήρχε ο κανόνας της Καινής Διαθήκης. Διάφορα γραπτά κυκλοφορούσαν. Επιπροσθέτως, πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι ακόμα και μέσα στα ευαγγέλια έχουν γίνει πολλές προσθαφαιρέσεις. Οι ειδικοί θεωρούν ότι υπάρχουν συγκεκριμένα χωρία μέσα σε αυτά που αντανακλούν τις αρχικές πεποιθήσεις για τον Ιησού.

Έτσι, στα συνοπτικά, ο Ιησούς εμφανίζεται ως ένας ιεροκήρυκας που αποστολή έχει να αναζωπυρώσει το ενδιαφέρον του λαού για τον νόμο, και να τον ετοιμάσει για την επικείμενη επίγεια βασιλεία του Θεού. Παρουσιάζεται να δρα, κατά τον τρόπο των «αποκαλυπτικών προφητών». «Πεπλήρωται ο καιρός και ήγγικεν η βασιλεία του Θεού» (Κατά Μάρκον, 1: 15), «Αμήν λέγω υμίν, εισί τινές των ώδε εστηκότων, οίτινες ου μη γεύσονται θανάτου έως αν ίδωσι τον υιον του ανθρώπου ερχόμενον εν τη βασιλεία αυτού» (Κατά Ματθαίον, 16: 28). Δίνει εντολή στους ακολούθους του να προπαγανδίζουν «ότι ήγγικεν η βασιλεία των ουρανών» (Κατά Ματθαίον, 10: 7).

Στην επί του Όρους ομιλία διαβεβαιώνει, «μη νομίσητε ότι ήλθον καταλύσαι τον νόμον ή τους προφήτας· **ουκ ήλθον καταλύσαι**, αλλά πληρώσαι» (Κατά Ματθαίον, 5: 17). Μάλιστα τους υπενθυμίζει την αιώνια ισχύ του μωσαϊκού νόμου, «έως αν παρέλθη ο ουρανός και η γη, ιώτα εν ή μια κεραία ου μη παρέλθη από του νόμου έως αν πάντα γένηται» (στ. 18). Περιτμήθηκε και οι γονείς του εκτέλεσαν όλα τα σχετικά που αναφέρονται στον νόμο (Κατά Λουκάν, 2: 18-24). Όταν θεραπεύει τον λεπρό, τον αποστέλει στους ιερείς να δείξει τον εαυτό του και να προσφέρει το δώρο που όριζε ο νόμος (Κατά Ματθαίον, 8: 1-4). Η τάξη των Φαρισαίων κατακρίνεται μόνο γιατί δεν συμφωνούσε η ζωή τους με τον νόμο, τον οποίο αποδέχονταν (Κατά Ματθαίον, 12: 9-13 & 23: 1-3). Όταν τον πλησίασε ο πλούσιος νεανίας και τον ρώτησε τι να κάνει για να έχει αιώνια ζωή, ο Ιησούς τον παρέπεμψε στην φύλαξη του νόμου (Κατά Ματθαίον, 19: 16-20). Στην παραβολή

της τελικής κρίσης, η σωτηρία και η κατάκριση δεν στηρίζεται στην «δια πίστεως σωτηρία» που θα κηρύξει ο Παύλος αργότερα, αλλά στις καλές πράξεις που έγιναν ή δεν έγιναν (Κατά Ματθαίον, 25: 31-46). Ο συγγραφέας του μεταγενεστέρου «Κατά Ιωάννην» ευαγγελίου, ή μάλλον ο πλαστογράφος που επεμβαίνει (καθώς ο πρόλογος από τους στίχους 1-18 είναι μεταγενέστερη προσθήκη κατά τους ειδικούς) έχει διαφορετική θεολογική γνώμη, και παρουσιάζει τον Ιησού να υπερβαίνει τον νόμο. *«Ο Νόμος δια Μωυσέως εδόθη, η χάρις και η αλήθεια δια Ιησού Χριστού εγένετο».*

Από πολλούς, ο Παύλος θεωρείται ο διαμορφωτής του Χριστιανισμού, των λεγόμενων πρωτορθόξων και όχι άδικα. Ο Παύλος είναι ο πρώτος χριστιανός συγγραφέας του οποίου έχουμε τα γραπτά, αν και δεν του ανήκουν και οι 14 επιστολές που του αποδίδονται. Προηγείται της συγγραφής των ευαγγελίων, συνεπώς όταν αναφέρεται σε «ευαγγέλιο», δεν αναφέρεται σε γραπτό αλλά στην παράδοσή της κοινότητας που όμως προσπαθεί να διαμορφώσει σε σημεία. Αλλά και σε γραπτό αν αναφερόταν, αυτό σήμερα δεν υπάρχει.

Στην διδασκαλία του, αλλάζει το ευαγγέλιο. Διεκδικεί την αυθεντία μετά από την «μεταστροφή» του στον δρόμο προς την Δαμασκό, η οποία περιγράφεται στις «Πράξεις των Αποστόλων» τρεις φορές, αλλά τις δύο διαφορετικά. Στην πρώτη περίπτωση, οι συνοδοιπόροι του άκουσαν την φωνή του Ιησού που καλούσε τον Παύλο, αλλά δεν είδαν κανένα (Πράξεις, 9: 7), ενώ στην δεύτερη, οι συνοδοιπόροι δεν άκουσαν την φωνή (Πράξεις, 22: 9). Όπως μας ενημερώνει ο ίδιος στην προς Γαλάτας επιστολή, μετά την «μεταστροφή», δεν πήγε στην Ιερουσαλήμ στους αποστόλους, όπως θα όφειλε. Πήγε στην Αραβία και μετά επέστρεψε στην Δαμασκό. Μετά από τρία χρόνια πήγε στην Ιερουσαλήμ, για να γνωρίσει προσωπικά τον Πέτρο. Μετά από 15 μέρες, πήγε στην Συρία και στην Κιλικία, όντας *«αγνοούμενος τω προσώπω ταις εκκλησίαις της Ιουδαίας ταις εν Χριστώ»*. Ξαναπήγε στην Ιερουσαλήμ μετά από 14 χρόνια. Και τα διαβεβαιώνει γράφοντας, *«ενώπιον του Θεού, ου ψεύδομαι»*. (Προς Γαλάτας, 1: 11-2,1). Όμως, ο πρώτος «ιστορικός» της εκκλησίας, ο Λουκάς, μας τα λέει κάπως διαφορετικά στο βιβλίο των «Πράξεων των Αποστόλων». Κατά την δική του εκδοχή, ο Παύλος άρχισε αμέσως να κηρύττει στις συναγωγές της Δαμασκού. Η Αραβία από την Δαμασκό (Συρία) απέχουν πολύ. Μετά από αρκετές μέρες, ο Παύλος φυγαδεύτηκε κρυφά στην Ιερουσαλήμ, εξαιτίας επιβουλής των Ιουδαίων. Ο Παύλος μπαينوβγαίνει στην Ιερουσαλήμ. Πως είναι δυνατόν οι εκεί εκκλησίες να τον αγνοούν; (Πράξεις, 9: 1-30).

Ο Παύλος δεν συμβουλεύεται αμέσως τους αποστόλους, που στο κάτω-κάτω ετέθησαν στην «διακονία» από τον «ίδιο» τον Ιησού. Ισχυρίζεται ότι παρέλαβε το ευαγγέλιο από τον Ιησού κατά αποκάλυψη (Προς Γαλάτας, 1: 11-12), το αποκαλεί «δικό του» (Προς Ρωμαίους, 2: 16) και διεκδικεί πνευματική πατρότητα (Α΄ Προς Κορινθίους, 4: 15). Έρχεται σε σύγκρουση με τον Πέτρο και τον Βαρνάβα, στο θέμα του νόμου και της χάρης και της προσέγγισης των εθνικών. Κατηγορεί μπροστά σε όλους τον Πέτρο «κατά πρόσωπον» και τον Βαρνάβα για υποκρισία, επειδή κάθονταν και συνέτρωγαν με χριστιανούς που ήταν πρώην εθνικοί, όταν όμως ήρθαν από την «φατρία» του Ιακώβου, ξεχώριζαν τον εαυτό τους, για να μην κατηγορηθούν (Προς Γαλάτας, 2: 11-21).

Και πράγματι, ο Ιάκωβος, ο πρώτος επίσκοπος της εκκλησίας της Ιερουσαλήμ, είχε διαφορετικές απόψεις. Για παράδειγμα, στην επιστολή του γράφει ότι ο Αβραάμ δεν δικαιώθηκε μόνο με την πίστη του, αλλά και με τα έργα του (Ιακώβου, 2: 21-23). Ο Παύλος, αντιθέτως, θεωρεί στην διδασκαλία του ότι η πίστη του Αβραάμ τον δικαίωσε (Προς Ρωμαίους, 4: 1-3).

Ο Παύλος δεν ήταν καθολικά αποδεκτός. Για παράδειγμα, στην Κόρινθο κάποιιοι δεν τον θεωρούσαν γνήσιο απόστολο. Ο Παύλος καταφεύγει στην «εξουσία που έδωσε ο Κύριος» (Β΄ Προς Κορινθίους, 10: 8), ότι «δεν υστερεί σε κάτι από τους λοιπούς αποστόλους» (Β΄ Προς Κορινθίους, 11: 5), τους κατηγορεί ότι είναι «ψευδαπόστολοι, εργάτες δόλιοι», ενώ είναι υπηρέτες του διαβόλου «μετασχηματίζονται σε αποστόλους του Χριστού», ότι καταδουλώνουν, ότι είναι «περισσότερο διάκονος του Χριστού, από εκείνους», και δεν παραλείπει να αριθμήσει όσες ταλαιπωρίες πέρασε για τον Ιησού. Και συμπληρώνει την απολογητική του, αναφερόμενος σε «αποκαλύψεις Κυρίου» (Β΄ Προς Κορινθίους, κεφ. 12). Όσοι διαφωνούν μαζί του, είναι «ψευδάδελφοι» (Προς Γαλάτας, 2: 4).

Και όμως, τους ξεπέρασε όλους, και διαμόρφωσε σε πρώτη φάση τον Χριστιανισμό. Η σύνοδος που έγινε στην Ιερουσαλήμ (Πράξεις, κεφάλαιο 15), άλλαξε τα περί νόμου. Κάποιοι χριστιανοί από την Ιουδαία δίδασκαν την περιτομή. Αν ήταν αμελητέα ποσότητα, ή αν ήταν έξω από την δογματική της Εκκλησίας (τέτοια πράγματα βέβαια δεν υπήρχαν ακόμα), δεν θα χρειαζόνταν να γίνει καν αποστολική σύνοδος. Στην σύνοδο υπήρχαν διαφωνίες, εφόσον μερίδα Φαρισαίων που πίστεψαν στον Ιησού ισχυρίζονταν ότι «δει περιτέμνειν αυτούς» και «τηρείν τον νόμον Μωυσέως».

Το θέμα εξετάστηκε πολύ σοβαρά («πολλής δε συζητήσεως γενομένης»), γιατί

προφανώς...δεν ήταν προφανής και αυτονόητη η λύση. Αφού μίλησε ο Πέτρος και ανέφερε την εμπειρία του με τον Κορνήλιο, τότε πήρε τον λόγο ο Παύλος, ο οποίος κατάφερε να περάσει το δικό του. Πάντως, αποτελεί άξιον απορίας, πως κάθονται οι πρεσβύτεροι και οι απόστολοι για να μιλήσουν για ένα θέμα που υποτίθεται ότι ήταν λυμένο από τα ίδια τα λόγια του Ιησού. Διότι, στο **«Κατά Ματθαίον»** αναφέρει (υποτίθεται) ο Ιησούς, το άνοιγμα στα έθνη: **«Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τα έθνη»** (28: 19). Για να αγνοείται αυτό το ξεκάθαρο μήνυμα, σημαίνει ότι δεν είχε γραφτεί ακόμα το συγκεκριμένο ευαγγέλιο, αλλά το πιθανότερο, ότι ποτέ ο Ιησούς δεν έκανε άνοιγμα στα έθνη. Αποτελεί μάλλον προσθήκη. Ο Παύλος χρησιμοποιεί τα **«σημεία και τέρατα»** που έκανε ο Θεός **«δι' αυτών»**.

Παρ' όλα αυτά, φαίνεται να ολιγοπιστεί και ο ίδιος στην «προστασία» του Θεού, και να μην πιστεύει στις «θαυματουργές» ενέργειές του και σε όσα είπε προηγουμένως στην σύνοδο, για αυτό και παραβαίνει την ιδεολογία του, κάνοντας περιτομή στον Τιμόθεο. Και αυτό, μέσα στα πλαίσια της πολιτικής *«εγενόμην τοις Ιουδαίοις ως Ιουδαίος, ίνα Ιουδαίους κερδήσω· τοις υπό νόμον, ίνα τους υπό νόμον κερδήσω»* (Α΄ Προς Κορινθίους, 9: 20).

Εφόσον ο Θεός μέσω των θαυματουργικών του σημείων, επιβεβαίωνε το κήρυγμα του Παύλου, γιατί ο Παύλος να καταφεύγει σε ξεδιάντροπες μεθόδους, όπως ο ίδιος κυνικά ομολογεί;

Κάνει περιτομή στον Τίτο, διότι *«Έλληνων»* (Προς Γαλάτας, 2: 3). Αξιοπρόσεκτο, ότι το «Έλλην» αναφέρεται καθαρά με εθνικό περιεχόμενο και όχι θρησκευτικό. Δεν θα ήταν δυνατό, ο Τίτος να είναι χριστιανός και ειδωλολάτρης ταυτόχρονα. Γίνεται όμως να είναι χριστιανός και Έλληνας στην καταγωγή. Σημειωτέον ότι όταν έκανε την περιτομή, ήταν ήδη χριστιανός. Η περιτομή έγινε για τα μάτια των χριστιανών που δέχονταν και τον νόμο του Μωυσή. Τα ίδια και με τον Τιμόθεο (Πράξεις, 16: 1-3). Γιατί άραγε ο Θεός δεν μπορούσε να πείσει και αυτούς, όπως έκανε με τον Κορνήλιο και τους συν αυτώ;

Ο Παύλος ιδιοποιείται τις ιουδαϊκές γραφές και τις διαστρέφει μέσω της αλληγορίας και της τυπολογίας

Τέτοια δείγματα γραφής του Παύλου, τα οποία θα υιοθετήσουν και οι μετέπειτα χριστιανοί συγγραφείς, υπάρχουν αρκετά μέσα στις επιστολές του. Για να πείσει τους χριστιανούς της περιοχής της Γαλατίας (της σημερινής Άγκυρας) ότι δεν πρέπει να ακολουθούν τον νόμο, ο Ισαάκ, το τέκνο της πίστεως και της επαγγελίας, μετατρέπεται σε **«Διαθήκη»**, στην **«Άνω Ιερουσαλήμ»**, στην εκκλησία

που γεννά παιδιά απαλλαγμένα από τα καθήκοντα του Νόμου. Ο άλλος γιος του Αβραάμ από την Άγαρ, ο Ισμαήλ, τέκνο που γεννήθηκε από την ολιγοπιστία του Αβραάμ στην επαγγελία του Θεού, μετατρέπεται σε Διαθήκη «εις δουλείαν γεννώσα». **«Άτινα εστίν αλληγορούμενα»**. Δύο τύποι χριστιανών πάνω σε δύο βιβλικά πρόσωπα. Οι χριστιανοί που δεν είναι δούλοι του νόμου, και εκείνοι που είναι **(Προς Γαλάτας 4: 21-31)**.

Στο ίδιο κομμάτι, άλλη ρήση της Παλαιάς Διαθήκης (Ησαΐας, 54: 1) που αναφέρεται στον λαό Ισραήλ, τον οποίο άφησε για λίγο ο Θεός του αλλά πάλι θα τον περιθάψει, ο Παύλος την αλληγορεί με την αύξηση της νέας Εκκλησίας (της χριστιανικής) έναντι της παλαιάς (της ιουδαϊκής).

Στην Α΄ Προς Κορινθίους, χρησιμοποιεί την τυπολογία. Η νεφέλη είναι το Άγιο Πνεύμα, η διάβαση της Ερυθράς είναι το χριστιανικό βάπτισμα, το πνευματικό φαγητό είναι η Θεία Ευχαριστία, η πέτρα που ακολουθούσε την πορεία του λαού στην έρημο, είναι ο Χριστός. **«Ταύτα δε τύποι ημών εγενήθησαν» (κεφ. 10: 1-6)**.

Ο άγνωστος συγγραφέας της «Προς Εβραίους» επιστολής, χρησιμοποιεί και αυτός (κατά το πνεύμα του Παύλου), την τυπολογία, για να ακυρώσει τον νόμο που δόθηκε στο Σινά. Ή μάλλον, για να προσαρμόσει κάποια σημεία του, πετώντας τα άλλα. Τον νόμο, για τον οποίο ο Ιουδαίος Φίλωνας γράφει ότι **«πάντα διαμενείν ελπίς αυτά αιώνα ώσπερ αθάνατα, ως αν ήλιος και σελήνη και ο σύμπας ουρανός τε και κόσμος» (Περί βίου Μωυσέως, λόγος Β΄)**.

Για παράδειγμα, ο νόμος είχε **«σκιά των μελλοντων αγαθών»** (κεφ. 10: 1), ίσχυε περιορισμένα **«μέχρι καιρού διορθώσεως»** (κεφ. 9: 10). Πάντα, συνοδευόμενη η ερμηνεία με άλλες ρήσεις της Παλαιάς Διαθήκης, που υποτίθεται ότι την επιβεβαιώνουν. Ο Ιησούς όμως φέρεται να λέει: **«Ου δύναται λυθῆναι η γραφή» (Κατά Ιωάννην, 10: 35)**.

Την ίδια γραμμή θα ακολουθήσουν και οι επόμενοι. Ο Ιουστίνος αναφέρει, **«Τα διαταχθέντα από τον Μωυσή, δύναμαι να αποδείξω ότι είναι τύποι και σύμβολα και εξαγγελία των μελλόντων να συμβούν εις τον Χριστόν» (Διάλογος προς Τρύφωνα, 42: 4)**.

Ο άγνωστος συγγραφέας της επιστολής «Βαρνάβα», αναφέρει, **«Να προσέχετε τώρα τους εαυτούς σας και να μην μοιάζετε με μερικούς, προσθέτοντας στις αμαρτίες σας, λέγοντας ότι η Διαθήκη είναι δική τους και δική μας. Δική μας**

ναι, αλλά εκείνοι με τον τρόπο αυτό την έχασαν, ενώ την είχε πάρει ήδη ο Μωυσής» (IV 6).

Ο Ιγνάτιος Αντιοχείας γράφει στους Μαγνησιείς, «Δεν επέστευσε ο Χριστιανισμός στον Ιουδαϊσμό, αλλ' ο Ιουδαϊσμός στον Χριστιανισμό, στον οποίο προσήλθε κάθε γλώσσα που πίστευσε στον Θεό» (X 3).

Κοιτάζοντας τις σημειώσεις μου, κατά την σύνταξη του άρθρου αυτού, διαπιστώνω ότι είχα σχεδιάσει να γράψω και άλλα. Θα αρκεστώ σε αυτά όμως. Αν παρέθετα όλα όσα θα ήθελα, τότε σίγουρα θα γράφονταν ακόμα πολλές σελίδες.

Αν και δεν θεωρώ ότι κάλυψα το θέμα στο πλήρες, ευελπιστώ ότι θα κινήσω μερικούς αναγνώστες σε περαιτέρω έρευνα. Σας ευχαριστώ για τον χρόνο σας.

[Διομήδης](#)

Πηγές

1. Η Διαθήκη του Jean Meslier, μετάφραση Ρήγας Καππάτος, εκδόσεις Οδυσσέας, έκδοση πρώτη, 2008.
2. Αθανάσιος Σταγειρίτης, «Ωγυγία», τ. Α΄, εκδόσεις Διανόηση, 2015.
3. Ζώρζ Μινουά, «Η ιστορία της αθεΐας», εκδόσεις Νάρκισσος, 2007.
4. Αθανάσιος Στεγειρίτης, «Ωγυγία», τ. Γ΄, εκδόσεις Διανόηση, 2015.
5. Πλάτων, «Κρατύλος», εκδόσεις Κάκτος, Σειρά «Οι Έλληνες», αρ. τόμου 179.
6. Πλάτων, «Τίμαιος», εκδόσεις Κάκτος. Σειρά «Οι Έλληνες», αρ. τόμου 171.
7. Ηρόδοτος, βιβλίο έκτο «Ερατώ», εκδόσεις Κάκτος. Σειρά «Οι Έλληνες», αρ. τόμου 49.
8. Τα βιβλικά χωρία είναι από την Αγία Γραφή, εκδόσεις «Ζωή», έκδοση 16^η, με την έγκριση της Ι. Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος.
9. Περιοδικό «Θεολογία», τεύχος 1, έτος 1932, Β. Βέλλας.
10. Μιλτιάδης Κωνσταντίνου, [«Βήματα εισαγωγής στην Παλαιά Διαθήκη»](#).
11. Για το έργο «Εξαπλά» του Ωριγένη, «Origenis Hexaplorum : quae supersunt sive veterum interpretum graecorum in totus Vetus Testamentum fragmenta, Fridericus Field, Oxford University Press», 1875, τόμος Α΄.
12. Περιοδικό «Θεολογία», τεύχη 3-4, έτος 1972, Γ. Πατρώνος.

13. Γ. Φλορόφσκι, «Θέματα Ορθοδόξου θεολογίας», εκδόσεις Άρτος Ζωής, δεύτερη έκδοση 1989
14. Φίλων ο Ιουδαίος, «Περί του βίου Μωυσέως», [λόγος δεύτερος](#).
15. Ιουστίνος, εκδόσεις «Γρηγόριος ο Παλαμάς», σειρά ΕΠΕ τ. 1 Απολογηταί.
16. Βαρνάβα επιστολή, εκδόσεις «Βυζάντιον», έκδοση 1994, Αποστολικοί Πατέρες άπαντα, τ. 4.
17. Ιγνάτιος Αντιοχείας, Αποστολικοί Πατέρες, τ. Α΄, εκδόσεις University Press, έκδοση 1995.